

Austatud lugeja!

Ülikoolis õpetati meile, et menetlus ei pea mitte ainult olema aus ja õiglane, vaid selisena ka näima. Menetluselt võib selle mõttetera üle kanda igasugusele nähtusele ja nii ongi see leidnud tee päevapoliitikasse. Mis saaks olla selle vastu, et õigusõpetuse üks oluline põhimõte leiab laialdast kasutust? Absoluutselt mitte midagi, kui sellest põhimõttest õigesti aru saadakse. Aga isegi kui kasutaja lauset ei moonuta, näib, et antud juhul on mõtte moonumine juba toimunud: üldsus näib kuulvat vaid lause teist poolt – seda, et just näivus on tähtis. Ühiskonnas, kus näivus on niigi väga olulisel kohal, kõlab see lausa teadusliku õigustusena.

Sõbrad hoiatasid mind: ära kirjuta näivusest, sest see on ohtlik teema. Tõepoolest, kõik võivad ennast tunda sellest teemast puudutatuna ja võtta seda kui kriitikat konkreetset nende endi aadressil. Kuid see „kõik“ näitab samal ajal ka teema olulisust ja kohustab „nende“ asemel kirjutama „meie“. Sest sellist inimest, kes kordagi elus pole sisu asemel panustanud näivusele, ilmselt polegi. Küsimus on kriitilises massis nii ühe inimese lõikes kui ka kogu ühiskonnas tervikuna.

Me peame tegelema iga süüteoga, aga üleastujaid palju ja politseinikke napib. Me peame tundma iga seadusepügalat, aga enne kui me selleni jõuame, on seadus juba muutud. Me peame olema kursis õigusteadusliku mõtte arenguga maailmas, aga igal aastal ilmub mitukümmend tuhat uut vastava valdkonna artiklit. Mida teha?

„Kui kogu rehkendust ei jõua, tee pool – aga tee hästi,“ ütles õpetaja Laur. Muidugi tekib seejuures küsimus, et kas poleks targem õpetajal endal vähem üles anda ja sedakaudu ise valida, milliseid ülesandeid tuleb täita. Kuid õpetaja Laur oli suuremeelne ja jättis valiku Tootsile. Peaasi, et on hästi tehtud. Sest rõõmu õnnestunud pingutusest vajab igaüks ja see motiveerib järjest rohkemaks. Meie seadusandja annab samuti liiga palju üles, kuid reservatsioone klassi ees ei tee: selliselt säilib võimalus olla nii armulik kui ka halastamatu. Oleks liig kahtlustada, et sellise võimaluse loomine ongi seadusandja eesmärgiks. Järjest uute ja kõrgemate nõudmiste seadmisega püütakse meid ilmselt motiveerida veelgi rohkem pingutama ja sedaviisi järjest paremaid tulemusi saavutama. Tegid selle ära – hästi, aga nüüd proovi midagi raskemat! See ka tehtud, suurepärase, aga kas järgmisega saad hakkama? Ajapikku annavad nõrgemad alla, aga parimatest võib sellises õpetaja ja õpilase duellis võrsuda tõeline täht. See on oivikute – eliidi – kasvatamise süsteem. Aga kas see ka ühiskonna edendamiseks sobib?

Eesti riik on püstitanud tänuväärse eesmärgi: kiirendada kohtumenetlusi. Selle eesmärgi saavutamine on raske ülesanne. Kuid kas pole mitte nii, et see ülesanne eeldab ühe varasema ülesande suurepärasest täitmist pikema aja jooksul: seda, et kohtumenetluse ja -lahendite nõutav kvaliteet on saavutatud? Kui me sellele küsimusele kindlat jaatavat vastust anda ei saa, siis on ilmselt vara veel kiirendamisest rääkida.

Kuid kas kvaliteet on tänapäeval üldse enam oluline? Ainult virisejad eeldavad, et müüdid kaup peab olema kvaliteetne – reaalsus on see, et ta seda pole. Eerik Kergandberg on öelnud, et kohtulahendid koos neile eelnenud kohtumenetlustega toodavad ühiskonnas õigusrahu eeskätt ja põhiliselt just menetluse enese kui niisuguse vahendusel. Ehk siis: tähtis pole see, millise kvaliteediga lahendi sa teed – sest lahendi õigsus on alati vaieldav –, vaid kas sa etteantud protseduuri järgisid ja millise mulje sa seejuures jätsid. Õigusrahu saavutamiseks sobib ka formalism ja näivus.

Aga miks ikkagi seesama leebe õpetaja Laur oli kvaliteedi osas nii järeleandmatu? Tootsi enese pärast. Sest ainult petis võib tunda rõõmu töö mängimisest. Teised tunnevad nii sellist tööd tehes kui ka selle lõpp-tulemust tarbides sügavat pettumust.

Katrin Prükk